

Prikaz:

Harald Krahwinkler: FURLANIJA V ZGODNJEM SREDNJEM VEKU
(FRIAUL IM FRÜHMITTELALTER, Wien - Köln, 1992.)

Herwig WOLFRAM

prof. dr., Inštitut za avstrijsko zgodovino, Dunaj, Karl Lueger Ring 1, A

Leta 803 se je furlansko vojvodstvo - vsaj po aspiracijah - razširilo. Frankovska vojska je vdrla v Panonijo, da bi mirovno posredovala med Avari in Slovani, istočasno pa je hotela utrditi pokorščino kneza Tuduna. Neki nekoliko bolj odmaknjen vir vsebuje podatek, da je Panonija s sosednjimi Tegna priznala Karlovo oblast. Kakorkoli že razumemo to sporočilo, v ta čas verjetno spadajo začetki tako zahodnodalmatinskih-liburnijskih kneževin kakor vojvodine (dukata) Sisak/Siscia. Bizantinci niso posegli v frankovsko-avarsko vojno. Toda širitev Karlove oblasti na področje Jadrana od Benetk prek Gradeža do Istre je zelo prizadela njihove interese. Bizantinski poslanci so Karla Velikega leta 812 z aklamacijo potrdili za bazileja (kralja) šele potem, ko se je odrekel Benetkam in dalmatinskim mestom. Ta potrditev je bila ne nazadnje posledica zmag bolgarskega kana Kruma nad bizantinskimi vojaškimi silami. Gradež in njegovo istrsko cerkveno (diocezansko) območje sta zato ostala pod Franki in s tem podrejena posredno furlanski upravi.

Med spori za Benetke in Dalmacijo je obstajala nevarnost, da bi se upirala tudi Istra, ki je prišla pod Franke najbolj zgodaj leta 788, in bi se zavzela za povratek Bizantincev. Povod za njeno nezadovoljstvo je dalo vladanje vojvode Janeza, ki si je brezobzirno prizadeval za utrditev svojega lastnega položaja in položaja svojih sorodnikov v deželi. Krahwinkler je s prepričljivimi argumenti utemeljil verjetnost, da Janez in njegovi niso prišli od drugod, temveč so bili domači velikaši, ki so stavili na frankovsko karto, da bi po tej poti kot Karlovi mandatarji postali gospodarji Istre. Zaradi aktivnosti bizantinskega ladjevja v Jadrano pa so pritožbe istrskih višjih slojev obrodile uspeh. Karel Veliki je napotil v Istro dva poslanca (verjetno leta 804), ki sta v znamenitem Rižanskem placitu zaustavila samovoljo zelo sposobnega vojvode. Izrek so zapisali v listino, ki ne priča le o prehodu teh krajev izpod bizantinske pod frankovsko oblast, temveč je tudi najpomem-

bnejša italijanska upravna listina vse do visokega srednjega veka. Dokument osvetljuje institucionalne, socioekonomske in predvsem etnične razmere v primorskem področju Istre. Romanski mestni prebivalci niso bili samo prepričani, da jih Janez in njegovi sorodniki izkoriščajo, ampak so tudi sodili, da jih njegovi slovanski privrženci ogrožajo. Na drugi strani pa je kot branilec in zastopnik svojega istrskega cerkvenega območja nastopil gradeški patriarh Fortunat, ki je bil tedaj še v najboljših odnosih z Aachnom. Karlova poslanca sta bila Kadolaj in Aio: eden je bil najbrž furlanski vojvoda, drugi Langobard, ki so ga Pipinove vojaške sile "našle" v begunstvu pri Avarih in si je kot izgnanec končno le še pridobil vladarjevo naklonjenost. Karel Veliki je gotovo v vsem in trdno podprl odločitev svojih pooblaščenecv. Tudi njegov sin in naslednik Ludvik Pobožni je takoj po prevzemu prestola leta 814 potrdil Rižanski placit, ki so mu ga predložili, in je kasneje, ko je verjetno že izbruhnila vojna z Ljudevitom, ponovno nastopil v obrambo Istre.

Haraldu Krahwinklerju gre vse priznanje, da je skoraj petdeset strani svoje monografije o Furlaniji namenil temeljiti obravnavi imenovane sodne listine. Po zelo dobrem uvodu podaja doslej prvi celoten prevod dokumenta v nemški jezik (202, op. 11), ki ga vrhu tega še obširno komentira in interpretira. Dalje obravnava tudi strukturo in pojmovno bogastvo listine (210 ss) in navaja bogate podatke o nastopajočih osebah. Peto poglavje namenja pravnozgodovinskemu položaju mest in njihovih predstavnikov (227 ss). Zatem sledi raziskava nazivov, funkcijskih oznak ter socioekonomskih aspektov v listini, vključno z etničnimi problemi, ki so se izcimili v prvi vrsti iz sporov med romanskim mestnim prebivalstvom in Slovani, ki jih je naselil vojvoda Janez.

O Krahwinklerjevi monografiji obširno poroča R. Bratož (ZČ 47, 1993, 145-149). Namen pričujoče predstavitve je, da s posebnim povdarkom opozori na avtorjevo odlično pionirsko raziskavo o Rižanskem placitu. O pionirski raziskavi lahko govorimo zato, ker je avtorju v njej uspelo sorazmerno obširno prikazati tako rekoč vse pomožnovedne, pravnozgodovinske, gospodarskozgodovinske in socialnozgodovinske kakor tudi etnografske aspekte te edinstvene listine. Rižanski placit je vsekakor še zmerom primerna tema za posebno disertacijo oziroma samostojno knjigo.

(Prevod iz nemščine: Jože Hočevnar)